

УДК 378:37.07(043.3)

ВПЛИВ ФАСИЛИТАЦІЙНИХ ПРАКТИК НА РОЗВИТОК ЗАГАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ PHD ПРОГРАМИ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ СТРАТЕГІЇ: ДОСВІД ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Муромець В.Г.

Інститут вищої освіти
Національної академії педагогічних наук України

У статті представлений досвід Великої Британії у використанні фасилітаційних практик для розвитку загальних компетентностей у здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (PhD рівень). Проаналізовані сучасні дослідницькі стратегії у підготовці докторів філософії (PhD рівень) у контексті забезпечення якості докторської освіти у Великій Британії. Представлено ефективні фасилітаційні практики для підготовки докторів філософії (PhD рівень) задля їхнього подальшого професійного і особистісного розвитку. **Ключові слова:** фасилітація, загальні компетентності, підготовка докторів філософії, компетентнісний підхід, британський досвід, управлінська діяльність, професійний розвиток.

Постановка проблеми. У системі вищої освіти Великої Британії пріоритетним визнано роль загальних компетентностей для професійного розвитку майбутніх фахівців у контексті функціонування варіативної, багаторівневої системи вищої освіти. Британські університети, які є центрами академічної освіти і науково-дослідної роботи, мають гарну практику розробки і подальшого використання методів і технологій, які забезпечуватимуть ефективний розвиток загальних компетентностей (анг. *transferable/soft skills*) для студентів PhD рівня. Власне універсальність підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти відповідно до вимог європейських вимог визначає системоутворювальну функцію у моделі реформи системи підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації за зразком третього циклу вищої освіти єдиного європейського простору (ЕНЕА).

Аналіз наукових досліджень. Аналіз європейських нормативно-правових документів, зокрема: European commission, Directorate-general for research and innovation (Directorate B – European Research Area Unit B.2 «Skills» Brussels, 27/06/2011 Report of Mapping Exercise on Doctoral Training in Europe «Towards a common approach» 27 June 2011); European University Association (EUA) – Council for Doctoral Education – Salzburg I and II Principles and Recommendations; Research Careers in Europe Landscape and Horizons», European Science Foundation 2010, а також контент-аналіз зарубіжних докторських (PhD) програм засвідчив про універсальність підготовки докторів філософії за чітким структурованим європейським зразком. Зазначимо, що окрім здійснення самостійного оригінального наукового дослідження передбачає також прослуховування докторантом низки навчальних курсів, які на даний момент тільки розробляються в Україні.

Мета статті полягає у аналізі британського досвіду використання фасилітаційних практик у розвитку загальних компетентностей у студентів (PhD рівня) у контексті реалізації управлінської діяльності.

Виклад основної матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Планування і забезпечення навчання

докторантів у Великій Британії загальним компетентностям (*transferable skills*) відбувається на основі наступних документів: The Researcher Development Framework – RDF («Структура розвитку дослідника») і The Researcher Development Statement (RDS) («Декларації розвитку дослідника») [10]. Зазначені документи були розроблені для практичного запровадження основних принципів докторської освіти Великобританії і затверджені у 2010 році всіма науково-дослідними радами Великобританії, національною асоціацією «Університети Великобританії» та іншими провідними національними організаціями, які працюють у сфері досліджень.

Згідно вказаних вище документів у системі підготовки здобувачів на третьому циклі вищої освіти у Великобританії створюються стратегічні та операційні рамки для проведення якісних докторських досліджень на концептуальних положеннях документів: The Researcher Development Framework – RDF («Структура розвитку дослідника») і The Researcher Development Statement (RDS) («Декларації розвитку дослідника») [10].

У таблиці 1 ми представимо модифіковану структуру сфери розвитку дослідника, крізь призму загальних компетентностей, які, на нашу думку, є ключовими для особистісного, так і професійного розвитку докторів філософії (PhD).

Як видно із таблиці 1. модифіковану структуру сфери розвитку дослідника крізь призму загальних компетентностей дослідника активно використовується більшістю британських університетів, зокрема, це: University of York (Йоркський університет), Bath Spa University (Бат Спа університет), University of Western London (Університет Західного Лондону), University of Reading (Університет Редінга), University of Essex (Університет Есексу) та інші застосують систему програм професійного розвитку здобувачів (*individual development plan*), метою яких є допомога здобувачу планомірно і цілеспрямовано розвивати у себе не тільки професійні, а й загальні компетентності.

Відтак, очевидно, що для забезпечення професійного розвитку докторантів є використання різних практичних інструментів, що мають на меті цілеспрямовано розвивати загальні компетентності (*transferable skills*).

Звертаючи увагу на значення механізмів фасилітації для розвитку особистісного потенціалу, необхідно зазначити, що низка зарубіжних дослідників (Т. Нефф [2], Сэм Кейнер, Ленни Лінд, Кэтрин Толди [4]) і вітчизняні практики П. Лушин [1], С. Ромашина, А. Майер [6] виокремлюють шість основних принципів досягнення успіху у кар'єрі:

порядність та приклад для підлеглих; розробка виграшної стратегії або «найбільшої ідеї»; створення сильної команди з управління; надихання співробітників на досягнення значних цілей; створення гнучкої до змін організації;

Таблиця 1

Структура сфери розвитку доктора філософії (PhD) із урахуванням загальних компетентностей

Сфера	Здібності	Загальні компетентності
сфера А	знання та інтелектуальні здібності	інформаційна грамотність щодо управління інформацією, уміння користуватися електронними, бібліотечними ресурсами, базами даних для проведення власного дослідження, уміння аналізувати; уміння критично мислити; уміння розв'язувати проблеми
сфера В	особиста ефективність	ентузіазм; наполегливість; сумлінність; впевненість в собі; саморефлексія; відповідальність, підготовка і пріоритизація; зобов'язання щодо дослідження; часовий менеджмент; чутливість до змін; баланс часу «дім-робота», управління кар'єрою; безперервний професійний розвиток; чутливість до змін; взаємодія та створення мережі; репутація та повага
сфера С	адміністрування дослідження	дослідницька стратегія; проектне планування та виконання; управління ризиками, формування прибутку та фінансування; фінансовий менеджмент; інфраструктура і ресурси, здоров'я і безпека; етика, принципи і сталість; законодавчі вимоги; право інтелектуальної власності та авторські права; повага та конфіденційність; встановлення авторства та співавторство; відповідна нормам та вимогам практична діяльність
сфера D	залученість, вплив та наслідки	колегіальність; робота в команді; управління людьми; супервізорство; менторство; вплив та лідерство; співпраця; рівність та повага до відмінностей, методи комунікації; засоби комунікації; публікації

Таблиця 2

Сутнісні механізми реалізації фасилітативних практик, які мають ефективний вплив на розвиток загальних компетентностей у докторів філософії (PhD): узагальнений британський досвід

Основний меседж	Ключові запитання фасилітатора
Повага до різних стилів спілкування	Які наші межі терпимості до стилів спілкування і взаємодії з іншими?
Перефразування/повторення своїми словами	Як ми даємо зрозуміти, що нас почули? Як ми підтверджуємо право на власну думку?
Розпитування/уточнення	Фасилітатор надає допомогу учаснику чи учасникам у висловленні чи представленні власних ідей.
Віддзеркалення	Чи можу я говорити просто тими ж словами, що сказала мені інша людина?
Збір ідей/виписали, обрали, пішли далі	Давайте висловимо ідеї і і записуємо їх списком на дошці, на фліп чарті, у гугл-документі
Стекінг – процес, який допомагає висловитися по черзі	Хто хотів висловитись з цього приводу? Хто ще бажає висловитися?
Трекінг – відслідковування декількох ліній обговорення – розгалуження ідей	Фасилітатор надає обговоренню жвавості, однак у певній послідовності (групи чи пари)
Підбаворення	У кого ще є приклади? Хто ще бажає поділитися?
Врівноваження/напрямок дискусії часто задається першими декількома людьми	Чи є інші погляди на це питання?
Розговорити мовчунів	Фасилітатор допомагає розширити дискусію
Визнання почуттів	Я розумію, що ви гніваєтесь...
Прийняття	Ваш будь-яка точка зору має право на існування. Я цілком визнаю існування різних думок без переходу на будь-який бік
Емпатія	Можу собі уявити, як вас складно говорити на цю тему в цій групі
Навмисне мовчання, пауза	Давайте зробимо паузу, щоб всі ми почули та зрозуміли що саме відбувається
Лінкування	Як те, про що ви зараз говорите відноситься до того, про що ми зараз обговорюємо?
Пошук точок перетину	Що є спільне між нами? Чи є щось неочевидне, проте об'єднуюче?
Слухання при наявності своєї точки зору	Як ваша роль у проекті?
Підведення підсумків	резюме та узагальнення, перефразування, назва своїми словами усього, що було

підкріплення всього цього системою керівництва та нагородження [2, с. 425–427].

У 1989 р. була створена Міжнародна асоціація фасилітаторів (IAF), яка на сьогоднішній день об'єднує понад 1200 професійних фасилітаторів з 63 країн світу. У відкритому ресурсі [7] знаходимо таке визначення «фасилітація»: буквально означає об'єднання, спрощення процесу обговорення. Фасилітація допомагає створити простір для плідної дискусії, надає можливості сконцентруватися на ключовому змісті.

Ключовою роллю у таких трансформаційних процесах, на переконання П. Лушина [1] є роль *фасилітатора*. Мета фасилітатора полягає у допомозі кожному думати найкращим чином.

До функції фасилітатора Т. Нефф [2], відносять наступні: залучення до повноцінної участі, сприяння взаєморозумінню, стимулювання у прийнятті взаємоприйнятних рішень, культивування почуття загальної відповідальності.

На переконання Т. Нефф [2], групова фасилітація – це процес, у рамках якого керівник групи займає нейтральну позицію і не бере на себе прийняття рішення, а лише допомагає учасникам ідентифікувати проблеми та прийняти рішення за допомогою конструктивного обговорення [2].

Контент-аналіз програм підготовки докторів філософії (PhD) у британських закладах вищої освіти, зокрема, це: University of York (Йоркський університет), Bath Spa University (Бат Спа університет), University of Western London (Університет Західного Лондону), University of Reading (Університет Редінга), University of Essex (Університет Есексу) дозволив нам у таблиці 2. представити загальний огляд фасилітативних практик,

які мають ефективний вплив на розвиток загальних компетентностей у докторів філософії (PhD).

Отже, як видно із таблиці 2 успішне запровадження фасилітативних практик у системі підготовки докторів філософії (PhD) мають ефективний вплив на розвиток загальних компетентностей у контексті реалізації подальшої управлінської діяльності.

Задля ефективності спільної і якісної роботи як учасників, що обговорюють справді важливі для них питання, так і фасилітатора, що приймає темп і рівень, на якому знаходиться група має використовуватися ретельно підібрані інструменти і практики. У посібнику для фасилітаторів (Сем Кейнер «Руководство фасилітатора. Как привести группу к принятию совместного решения») [4, с. 256], влучно зазначено, що «організація, у якій використовуються інструменти фасилітації, змінюється зсередини».

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Аналіз британського досвіду використання фасилітативних практик у розвитку загальних компетентностей у студентів (PhD рівня) у контексті реалізації управлінської діяльності засвідчив, що запровадження ефективних стратегій і практик щодо структурованих докторських програм у вітчизняні заклади вищої освіти надасть поштовх до підвищення якості докторської підготовки.

Подальшим питанням для нас становить розроблення профілю (рамки компетенцій) здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти у контексті реалізації управлінської діяльності з урахуванням досвіду Великої Британії.

Список літератури:

1. Лушин П. В. Учмися фасилітровать: [метод. пособ. для уч. школ, студ. пед. спец., препод.] / П. В. Лушин, З. А. Ржевская, Е. Г. Данникова, Н. А. Колтко, О. А. Миненко. – Кировоград: Изд. Кировоград. педуниверситета. – 2003. – 52 с.
2. Нефф Т. Дж. Уроки лидеров / Т. Дж. Нефф, Д. М. Ситрин. – М.: ООО Изд-во АСТ, 2003. – 487 с.
3. Підготовка докторів філософії (PhD) у Запорізькому національному університеті: навчально-методичний посібник / В. І. Меньяло та ін. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. – 152 с.
4. Сэм Кейнер. Руководство фасилитатора. Как привести группу к принятию совместного решения / Сэм Кейнер, Ленни Линд, Кэтрин Толди. 2014. – 344 с.
5. Таланова Ж. В. Підходи до розроблення галузевих рамок кваліфікацій в Європейському просторі вищої освіти. URL: http://212.111.196.8:8081/dlc/24_25102013/talanova.pdf.
6. Ромашина С. Я. Педагогическая фасилитация: сущность и пути реализации в образовании: [учеб. пособ.] / С. Я. Ромашина, А. А. Майер. – М.: Вита-Пресс, 2010. – 63 с.
7. Фасилітація. Електронний каталог «Вікіпедія» <http://uk.wikipedia.org/wiki/Фасилітація>.
8. Investigator Handbook for Human Participant Research / Institutional Review Board of Utah State University, 2011. – 49 p. – URL: <http://rgs.usu.edu/irb/handbook/>.
9. Johnson A. Improving Your Research Management: A Guide for Senior University Research Managers. – 2nd ed. – Amsterdam: Elsevier, 2013. – 156 p.
10. Mapping development resources to the Vitae Researcher Development Framework / Vitae Careers Research and Advisory Centre (CRAC), 2011. – 6 p. – URL: <https://www.vitae.ac.uk/vitae-publications/rdf-related/researcherdevelopment-framework-rdf-mapping-methodology-vitae2011.pdf>.
11. Mason L., McNerney F., Ward R. Higher Education Institutional Capacity Assessment Tool (HEICAT) / Washington D.C.: IREX, 2016. – 83 p. URL: <https://www.irex.org/sites/default/files/node/resource/highereducation-institutional-capacity-assessment-tool.pdf>.
12. Principles and Practices for International Doctoral Education. EUA, 2015. – <http://bit.ly/1LAEmNm>.

Муромец В.Г.

Институт высшего образования
Национальной академии педагогических наук Украины

**ВЛИЯНИЕ ФАСИЛИТАЦИОННЫХ ПРАКТИК НА РАЗВИТИЕ
ОБЩИХ КОМПЕТЕТНОСТЕЙ СТУДЕНТОВ (PHD) ПРОГРАММЫ
В КОНТЕКСТЕ РЕАЛИЗАЦИИ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ СТРАТЕГИИ:
ОПЫТ ВЕЛИКОБРИТАНИИ**

Аннотация

В статье представлен британский опыт использования фасилитационных практик в развитии общих компетенций у соискателей третьего (образовательно-научного) уровня высшего образования (PhD уровень). Проанализированы современные исследовательские стратегии студентов PhD уровня в контексте обеспечения качества докторской подготовки. Представлены эффективные фасилитационные практики для студентов PhD уровня для их профессионального и личностного развития.

Ключевые слова: фасилитация, общие компетентности, подготовка докторов философии, компетентностный подход, британский опыт, управленческая деятельность, профессиональное развитие.

Muromets V.H.

Institute of Higher Education
National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

**THE INFLUENCE OF FACILITATION PRACTICES FOR THE DEVELOPMENT
OF GENERAL COMPETITIVES OF PHD PROGRAM STUDENTS
IN THE CONTEXT OF THE RESEARCH STRATEGY IMPLEMENTATION:
THE EXPERIENCE OF GREAT BRITAIN**

Summary

The article presents the British experience of using facilitation practices in the development of generic competencies for applicants of the third (educational-scientific) level of higher education (PhD level). The modern research strategies of PhD level students in the context of ensuring the quality of doctoral education are presented. Effective facilitation practices for PhD students are presented for their professional development.

Keywords: facilitator, general competences, preparation of doctors of philosophy, competence approach, British experience, management activity, professional development.